

УДК 165.742

І. Подоляк, Г. Щигельська к.і.н., доц.

Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя, Україна

ЛЮДИНОВИМІРНІСТЬ ФЕНОМЕНУ ТЕХНІКИ У ФІЛОСОФІЇ М. БЕРДЯЄВА

I. Podoliak, H. Shchyhelska, Ph.D, Assoc. Prof.

HUMAN MEASUREMENTS OF TECHNOLOGY FENOMENON IN BERDYAEV'S PHILOSOPHY

Людина – геніальна істота на землі. Створюючи техніку, вона полегшує собі життя. Техніка пронизує всі сфери людської життєдіяльності і охоплює всі людські виміри. Техніка і людина – це замкнуте коло – людина не може існувати без техніки, так як і техніка не може без людини. Проте, засоби життя дуже часто підмінюють цілі, вони здатні настільки опанувати людське життя, що життєві цілі можуть зовсім зникнути зі свідомості людини. І в нашу технічну епоху це відбувається в грандіозних масштабах. Особливості феномена техніки, її впливу на життя суспільства займають вагомe місце в працях одного з найвизначніших філософів ХХ сторіччя М.А.Бердяєва, зокрема таких як "Дух і машина", "Сенс історії", "Царство духу і царство кесаря" та ін.

Поширення техніки людському суспільстві Бердяєв порівнює з революційним переворотом: "Зростання техніки в другій половині ХІХ століття - одна з найбільших революцій в історії людства. Щось надломилось в органічному житті людства і почалося щось нове, все ще не до кінця усвідомлене і пізнане. Мабуть, після цієї війни (Першої світової війни) буде краще зрозуміло, що трапилось з людством після владного вступу машини в її життя" [1].

Погляди Бердяєва на техніку і технічний розвиток зазнавали істотної трансформації протягом декількох десятиліть. Відомий збірник "Доля Росії: досліди з психології війни і національності" (1918) завершується статтею "Дух і машина", в якій філософ намагається знайти внутрішній сенс феномена техніки - "машини". Звичайно, не можна заперечувати, що йде "машинізація життя, заміна органічного механічним". Але цей процес і все з ним пов'язане несе в собі глибинний сенс. Згідно з Бердяєвим, занадто просто було б пояснювати появу машини завданням винищення "духу, духовного, прекрасного, органічного".

Машина і її переможна хода так само духовні за своєю природою, як і найпрекрасніше органічне виявлення життя. "Сама машина, - пише Бердяєв, - є явище духу, момент на його шляху. Зворотною стороною машинізації і матеріалізації життя є її дематеріалізація і одухотворення. Машина може бути зрозуміла, як шлях духу в процесі його звільнення від матеріальності. Машина розриває дух і матерію, вносить розщеплення, порушує первісну органічну цілісність, спаяність духу і плоті" [1]. При цьому, на думку Бердяєва, машина згубна не тільки для духу, скільки для плоті. Машина вбиває стару родову органічну матерію, тим самим звільняючи дух.

Перехід до машинізації пов'язаний для людини, на думку філософа, зі звичними естетичними установками, традиційним сприйняттям прекрасного. У зіставленні природних явищ і грубої машини людське сприйняття безумовно схиляється до природного вираження життя. "У машині ж в кращому випадку ми бачимо лише її корисність", - пише Бердяєв [1]. Однак людство з неминучістю має пережити це випробування - "перехід від органічного дерева, від запашної рослинності до механічності машини, до мертвої штучності". Причому перехід цей повинен бути пережитий релігійно.

Пізніше сприйняття Бердяєвим феномена техніки, соціальних наслідків технічного розвитку, технічної експансії змінюється. У роботі "Сенс історії" філософ знову звертається до революційного впливу техніки. При цьому революція технічна

видається мислителю значно більш радикальною, ніж, наприклад, навіть Французька революція: "Я думаю, що переможна поява машини є однією з найбільших революцій в людській долі... Переворот у всіх сферах життя починається з появи машини. Відбувається як виривання людини з надр природи, що характеризується зміною всього ритму життя. Раніше людина була органічно пов'язана з природою і її суспільне життя складалося відповідно з життям природи. Машина радикально змінює це відношення між людиною і природою, вона не тільки по видимості підкорює людині природні стихії, але вона підкорює і саму людину. Якась таємнича сила, ніби чужа людині й самій природі, входить в людське життя, якийсь третій елемент, що не природний і не людський, отримує страшну владу і над людиною, і над природою. Ця нова страшна сила розкладає природні форми людини " [2].

Проте мало того, що людина віддаляється від природи, що між ними вбудовується штучне середовище знарядь. Машина, як вважає Бердяєв, накладає відбиток свого зразка на дух людини, на всі сторони її діяльності. Як і західні мислителі, Бердяєв приходить до висновку, що цивілізація, її технічне втілення, знеособлює людину, знищує особистість.

У творі «Царство духу і царство кесаря» він говорить, що людина все більш виразно починає відчувати абсурдність, безглуздість свого існування в світі: "Вона занурена в безглуздість життя, але не визнає сенсу, який тільки і може виправдати безглуздість. Світ приходить до раціоналізованої техніки ... Це робить весь процес життя суперечливим. Панування раціоналізованої техніки робить ситуацію людини в світі абсурдною ... Технізація життя є в той же час його дегуманізація " [3].

З розвитком техніки, її переможним ходом пов'язує Бердяєв багато трагічних тенденцій в історії ХХ ст. Відбувається запаморочливе, скажене прискорення всіх процесів; людина не має часу схаменутися. Від зростання людської могутності розвивається гострий процес дегуманізації. "Техніка дає в руки людей страшні знаряддя винищення і насильства. Група людей, яка захопила владу за допомогою техніки зможе керувати світом. І тому питання про духовний стан людей стає питанням життя і смерті. Світ може бути підірваний при низькому становищі людей, які опанували знаряддя винищення. Колишні елементарні знаряддя не давали таких можливостей. Влада техніки досягає меж об'єктивації людського існування, перетворюючи людину в річ - об'єкт". [3].

Підсумовуючи вище сказане та аналізуючи сучасний стан людства, можна стверджувати, що технологічний вплив набуває всеосяжного характеру. Багато прогнозів, висловлених М. Бердяєвим щодо перспектив розвитку техніки в основному підтвердились. Однак, провідною думкою М. Бердяєва до якої слід прислухатись новому поколінню є не заперечення техніки, а підпорядкування її духу. Техніка виконає свою позитивну роль в суспільстві, якщо буде підкорена духу, в протилежному випадку – техніка підкорить людину собі.

Література:

- 1.Бердяєв М.А. Дух і машина. Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.krotov.info/library/02_b/berdyayev/1918_15_30.html
- 2.Бердяєв М.А. Смысл истории. Електронний ресурс. – Режим доступу:https://vk.com/doc4605748_437964367?hash=9e057761bd944f3fc1&dl=2777de315c1b8459fb
- 3.Бердяєв М.А. Царство духа и царство Кесаря. Електронний ресурс. – Режим доступу: https://vk.com/doc5787984_437357729?hash=17a7e47a17fdc366ec&dl=277b70c9ca6f76dd29